

SABAHETA GAČANIN
(Sarajevo)

ZABORAVLJENI SARAJEVSKI PJESNIK NIHADI:
PERZIJSKI GAZELI
IZ BERLINSKOG RUKOPISA *DIVANA*

Ključne riječi: kultura pamćenja, poetika, Nihadi, gazeli, perzijski jezik.

Kolektivno sjećanje nudi novu paradigmu kulture koja fenomen književnosti ispituje s novog aspekta. Kultura jednog naroda ima svoju unutarnju konektivnu strukturu čija koherencija počiva na socijalnoj i vremenskoj dimenziji kulturnog kontinuiteta. Njena snaga ne leži u spomenu i očuvanju već u kulturnom sjećanju koje joj kroz interpretaciju i hermeneutiku jamči mjesto u konektivnoj strukturi kulture jednog naroda.¹

Kultura sjećanja je dodatna ekstenzija socijalnog i vremenskog horizonta, jer prošlost (odnosno zaboravljeni autori u našoj prošlosti) opstaje u našem sjećanju ako izgradimo pravilan odnos prema njoj, što je jemstvo našeg opstanka u budućnosti i potvrda našeg identiteta.

Naše vezivanje za pjesnike bošnjačkog porijekla je stvar našeg afektivnog odnosa, ali i imaginacija etničkog kao diferentnog u odnosu na druge na istoj ravni, što nas obavezuje na svjestan i savjestan odnos prema prošlosti i da različite forme kulturnog oblikovanja *pamtime i ne zaboravimo*. Na ovaj način izdizemo naše kulturno pamćenje iznad pukog predanja o tihim pregaocima unutar konektivnih struktura naše kulturne povijesti.

Svaki autor ili svaki historijski faktum u našem kulturnom pamćenju transponira se u neki pojam, simbol ili pouku, dobija smisao i postaje dio kulturnog mozaika društva.² Međutim, postoji veliki broj zaboravljenih

¹ Vidi: Jan Asman, *Kultura sjećanja*, Beograd 2011, 12.

² Isto, 36.

bošnjačkih autora koji su pisali na orijentalnim jezicima, a čiji književni rad zbog nekih maglovitih okolnosti nije osvijetljen u memorijskoj kulturnoj riznici društvene zajednice. U tom pogledu nam je zanimljiv pjesnik Nihadi, koji je, premda autor divana, ostao izvan kritičke i književnohistorijske valorizacije do danas. Nihadi je dosta rijedak pjesnički pseudonim, čija imenska semantika nosi značenje staloznenosti, umjerenosti, ozbiljnosti i smirenosti i u svom značenjskom sadržaju ne nosi emocionalni naboj koji je bio redovno prisutan u pseudonimima pjesnika osmanskog perioda.

Prema indeksima osmanskih autora *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*³ i *Tuhfe-i Naili*⁴ nije registriran nijedan pjesnik s ovim mahlasom. Međutim, ovo može ukazivati samo na to da je ovaj pjesnik imao regionalni značaj i da glas i zapisi o njegovom poetskom umijeću nisu stigli do autora tezkira. Mehmed Süreyya bilježi izvjesnog pjesnika Nihadija Čelebija iz Prizrena iz vremena sultana Mehmeda III (1595-1603),⁵ a Brusalı Mehmed Tahir⁶ i Babinger spominju Nihadija kao autora *Tarih-i Âl-i Osmân*.⁷

Nihadi o kojem govorimo ostao je ubilježen najprije u zapisima Evlije Čelebije 1664. o Višegradu kao autor dvaju tariha na mostu Mehmed-paše Sokolovića (iz 1571. i 1577/8.).⁸ Međutim, dugo vremena je trajalo utvrđivanje izvornog teksta tariha i identifikacija njihovog autora.⁹

J. V. Hammer-Purgstall još 1837. godine u *Historiji osmanskog pjesništva*¹⁰ navodi da se rukopis Nihadijeve *Divana* nalazi u Berlinu (Staatsbibliothek zu Berlin, Ms. Ditz A. Octav 94) i citira četiri gazela iz tog rukopisa (fol. 4a, 9a, 12a, 13a).

Nihadija navodi u svom *Katalogu* i Wilhelm Pertsch,¹¹ opisavši porijeklo gazela u *Divanu* prema rimi, uz napomenu da su neke stranice samo djelomično ispisane, a neke čak i prazne pretpostavljajući da je

³ Haluk İpekten, Mustafa İsen, Recep Toparlı, Naci Okçu, Turgut Karabay, *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, Ankara 1988.

⁴ Mehmet Nail Tuman, *Tuhfe-i Naili: Divan Şairlerinin Muhtasar Biyografileri*, Ankara 2001.

⁵ Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmani*, C. IV, 596.

⁶ Brusalı Mehmed Tahir, *Osmanlı müellifleri III*, Istanbul 1342/1923, 152.

⁷ Franz Babinger, *Osmanlı tarih yazarları ve eserleri*, Ankara 1982, 258.

⁸ Evliya Çelebi, *Putopis: odlomci o jugoslovenskim zemljama II*, 8.

⁹ Vidi: H. Šabanović, *Književnost Muslimana BiH na orijentalnim jezicima*, 78-80, bilješka 1.

¹⁰ J. V. Hammer-Purgstall, *Geschichte der Osmanischen Dichtkunst bis auf unsere zeit II*, pp. 549-50.

¹¹ Wilhelm Pertsch, *Die Handschriften – Verzeichniss der türkischen Handschriften der königlichen Bibliothek zu Berlin*, 402.

“prepisivač (ili autor?)” imao namjeru da se naknadno dopišu drugi gazeli. Međutim, naše opservacije ne idu u prilog tome, ako se uzme grafija tog prijepisa. Nije logično da je to autograf, jer taj rukopis podsjeća na rukopis nevještog pisara koji tek uvježbava pisanje, odajući katkada utisak disgrafije. Jedna od pretpostavki jeste da je pruski ambasador u Istanbulu von Ditz, orijentalista i kolekcionar,¹² nabavljao rukopise s raznih strana koje bi potom dao da prepisuju pisari koji su tek savladavali arapsku grafiju. Pri iščitavanju stihova često se nailazi na probleme s dekodiranjem ligatura, pa time i njihovo razumijevanje.

Na pjesnika Nihadija, koji je živio i radio u Sarajevu, najprije je ukazao Mehmed Handžić, koji je pjesnikov mahlas pročitao kao Nehari¹³ i Derviš Korkut¹⁴ i to na osnovu prijepisa jedne medžmue u Kadićevoj hronici.¹⁵ Mehmed Handžić je prema medžmui iz Kadića naveo Nihadijevo ime kao Muhamed Karamusazade Nehari, kao i podatke da se rodio u Sarajevu, da je bio muderris i da je umro 996/1587.¹⁶ Ovo potvrđuje i zapis iz jedne sarajevske medžmue: *Karamusa-zade Muhammed-efendi eš-šehir bi Nihadi es-Sarayi*.¹⁷ Naknadno je Handžić objavio jedan kraći osvrt na poeziju ovog pjesnika u kojem je ispravio pogrešno čitanje njegovog imena, naveo četrnaest stihova iz jednog njegovog gazela (55 bejtova),¹⁸ te fragmente mer-sijje koju je povodom Nihadijeve smrti napisao Kemteri, pjesnik iz Banjaluke i njegov savremenik.¹⁹

Zbrka oko imena ovog autora iz Sarajeva doprinijela je da pjesme i tarihi ovog autora poprime patinu misterije zbog koje je ostalo nedovršeno kazivanje o ovom autoru i njegovom poetskom radu, mozaičkom djeliću naše kulturne baštine u čijoj je konektivnoj strukturi nastao prekid kad je u pitanju pjesnik Nihadi.

Nesumnjivo je da oni pjesnici koji su imali čast pisati tarihe za velike i značajne objekte jesu oni čija je reputacija dostigla zavidan stepen

¹² Vidi: *The Edinburgh annual register for 1818*, Vol 11, part I&II, Edinburgh 1822, p. 166; *The monthly Review from september to december inclusive 1840*, Vol. III, London 1840, p. 505.

¹³ Handžić, *Književni rad bosansko-hercegovačkih muslimana*, 53.

¹⁴ Derviš Korkut, “Obnova natpisa na Sokolovića mostu u Višegradu”, *Glasnik Zemaljskog muzeja u Bosni i Hercegovini*, 41, sv. II, Sarajevo 1929, 115-120.

¹⁵ M. E. Kadić, *Tarih-i Enveri*, GHB R. 7302, 251.

¹⁶ Handžić, op. cit., 53.

¹⁷ Fehim Nametak, GHB IV, R-3049, 86b.

¹⁸ Ove podatke o poetskoj formi korigirao je Fehim Nametak, koji je uvidom u rukopis utvrdio da se radi o nedovršenoj manzumi. F. Nametak, *Divanska književnost Bošnjaka*, 28-30.

¹⁹ Mehmed Handžić, “Nihadi”, *Glasnik IVZ III/1935*, br. 13, 534-537.

u kulturnim krugovima zajednice. To je jedan od naših argumenata da ovaj Nihadi nije bio bez značajne društvene i 'esnafske' reputacije. Može se ostaviti otvorenom i pretpostavka da je njegov otac bio iz Rudog ili njegove okoline. Naime, u *Vakufnami* Kara Mustafe-paše Sokolovića o osnivanju vakufa u Rudom javljaju se u svojstvu svjedoka Hasan Čelebi i Mustafa Čelebi, sinovi Kara Muse, pa bi se moglo pretpostaviti da je Muhamed Kara Musa-zade, to jest Nihadi bio brat ovih učenih uglednika.²⁰ Budući da je Nihadi pisao uglavnom tarihe za zadužbine Sokolovića, može se pretpostaviti i to da je bio ili u rodbinskoj ili tazbinskoj vezi s porodicom Sokolovića. Međutim, ovo su zasada samo pretpostavke.

Predmet ovog rada su Nihadijevi gazeli na perzijskom jeziku, mada su već napravljeni iskoraci u valorizaciji njegovog rada koji se tiču poetskog uobličjenja tariha na arapskom i turskom jeziku na zadužbinama Mehmed-paše Sokolovića.²¹

O NIHADIJEVOJ POETICI

Nihadijev *Divan* iz Berlina sadrži 94 gazela, čija je dužina između 5 i 13 distiha. U njemu nije zabilježena spomenuta manzuma od 55 distiha iz sačuvane medžmue (GHB R-3049). Nije isključeno da su prazni listovi u prijepisu bili rezervirani za druge poetske forme, pa čak i za spomenutu manzumu. Gazeli su poredani po alfabetskom redoslijedu, odnosno po grafemu kojim se završava finalna rima gazela. Najčešće je to redif rima, riječ ili fraza – dominantna u strukturi gazela.

S estetičkog aspekta gledano, u strukturi Nihadijevih gazela izražene su kvantitativna eufonija (metar i rima), kao i kvalitativna eufonija (glasovne figure), jer njihova ritmička i melodijska linija oslikava istančan senzibilitet, što je osjetno pri recitiranju gazela na jeziku kojim su napisani. Međutim, prepoznavanje estetske dimenzije glasovnog sloja je individualno i ovisno o sklonosti recipijenta za komuniciranje sa poetskim tekstom i njegovim senzibilitetom za ekspresivno-impresivne vrijednosti zvukovne supstance gazela. Što se tiče metra, nema alternacija u gazelima, ali se uočava individualnost u varijaciji metronoma koje mu nameće poetska tradicija. Nihadi je gotovo sve svoje gazele na perzijskom ustrojio u remel metru (fa'elāton fa'elāton fa'elāton fa'elon)

²⁰ Vidi: Nedim Filipović, "Vakufnama Mustafa-bega, bosanskog sandžak-bega, iz 1555.", str. 110.

²¹ Vidi: Adnan Kadrić, "Tajanstveni Nihadi: pjesnik hronograma na mostu Mehmed-paše Sokolovića u Višegradu", *Beharistan*, br. 16/2011, 29-49.

koji ritmički imitira kas konja i omogućava prisustvo lanca genitivnih veza u stihu. Po jedan gazel je napisao u hezedž (maḥ'ūlo mafā'elon fa'ūlon) i redžez metru (mostaf'elon mostaf'elon fa'ūlon).

Problem u egzaktnoj valorizaciji Nihadijeve poetike jeste grafija rukopisa. Sam manuskript ima dosta grešaka u prijepisu, ispuštenih dijelova stiha, često nedostaju cijele stope što narušava metar, pa je neminovna logička rekonstrukcija. Stoga se može govoriti samo o tome kako je Nihadi postulirao svoj poetički credo i simboliku, koja se naslanja na ranu fazu klasične književnosti.

U ovim gazelima su zastupljena distinktivna obilježja divanske poezije 16. stoljeća: jednostavna i živopisna leksika s asocijativno-konotativnim bogatstvom semantike, paramiološki elementi, jednostavna simbolika misticizma, suprotstavljanje spiritualnog i osjetilnog svijeta kroz jednostavne stilske i semantičke figure.²²

Načelni sufijski metaforički parovi se očituju kroz dobro poznati princip polariteta svih suprotnosti koje se reduciraju na osnovni par: ovaj svijet – onaj svijet, iz kojega se izvode ostali parovi: voljena – zaljubljeni, sastanak – rastanak, bol i mučenje – kontakt s dragom, kao i ostali prepoznatljivi metaforički parovi divanske poezije. Međutim, sve ova obilježja – u maniru poetike njegova doba – ostaju na površinskoj razini, ne transponiraju se u dubinske slojeve semantike. Pjesnik govori o svojim iskustvima koja su individualna i potpuno lična i ne dijele se u nekom zajedničkom ili sličnom iskustvu. U duhu poetike rane klasične književnosti tu su različite aluzije na sveti tekst i tradiciju, opservacije, paremiološki elementi i sentence – odlike dobrog 'edeba', koje bi trebale imati edukativni karakter u komunikaciji s recipijentom.

Nihadi je postulirao svoj poetički credo kroz jednostavnu simboliku tako da se mogu uspješno pratiti jasno koncipirane ideje i preokupacije, vezane za njegovo promišljanje o smisaonosti čovjekovog postojanja. Kroz poetičku prizmu predstavljenih gazela sagledavaju se poetske misli koje se vizueliziraju u prepoznatljivim motivima trpljenja, bohema, čaše s vinom, rastanaka od drage i njenog solufa. Pjesnik u prvom gazelu prihvata izazov zemaljskog života i povjerenog emaneta, koji značenjski produbljuje u drugom gazelu; u trećem i osmom gazelu poetira odricanje od života bez ideala koji je sam sebi svrha, iskazujući univerzalnim simbolima dramatičnost ljudskog življenja; u ostalim gazelima kroz simbol strasne ljubavi oslikava svoje spiritualno traganje i svoj odnos prema Bogu.

Pjesnik, kada ga prožima osjećaj potpune tjeskobe (*Kad osjetiš noću da te život stisne/zar ćeš dopustiti da ti srce obamre*), ne može se oteti

²² *Türk Edebiyatı Tarihi*, C. II, Ankara 2006, 134.

utisku da je u okruženju onih sklonih hipokriziji, oportunističnosti i egocentričnom konformizmu (*Oslobodi se licemjerstva i himbe svakovrsne/da se ne postane i vatra i zlo u jednome; Za dušu sklonoj zlu dovoljna je kazna/da se ne brine ni za svog dušmana; Kad je srce iskreno i krajnje kreposno/ne mjeri se imetak ni novcem ni zlatom; Kome dopadne da kao prognanik u tuđinu zapadne/izdržati mora svaku spletku i poniženje; Kad u nemar zapadneš, tad ti je život najugodniji/a smrt kad primakne, spoznaš na čemu si*). Otuda je put ka istinskoj suštini u Nihadijevim stihovima i poetički i smisleno lociran s onu stranu fizičkog i izražen čisto sufijskom simbolikom (*Srce mi je očarano zbog svjetlosti lica tvoga/i potpuno je slomljeno zbog tvog solufa mošusnoga; Čvrsto drži čašu dok se ne isprazni/i sve se u prašinu ne pretvori*). Ipak, većina stihova ne zahtijeva neku posebnu hermeneutiku značenja (*Sve je Bog stvorio u svojoj pravednosti, pa i ono najmanje/ako to spoznaš, savršeni mudri znalac postaćeš poput Nihadije; Spokoj nisam oćutio otkako sam na ovaj svijet došao/i premda sam život izabrao, k'o smrtnik sam na njegov došao; Iz ništavila dođoh, mnogo se toga izdešavaše/ moje slabašno tijelo nestade i hladnoća me obuze*).

Međutim, u nekim stihovima je osjetno formalno poigravanje smislom riječi, koje na planu metafizičkog povlači vrlo kompleksnu semantiku (*Toliko me je čežnja obuzela sve dok crnilo ne pobijeli/sav zanesen ništa ne vidjeh, sav utonuo u rasplinutosti; Nihadi je u svojoj ljubavi sagorio po zakonima srčanim/ čije iskre čine požar koji ne prolazi, to je sve što želim*), ostavljajući nadu u katarzičnu moć ljudske imaginacije (*Iz jednog zrna isklasalo je žitno klasje što je prerodilo/ kakvim sjemenom zrnice vidiš, takvo ćeš i biti zrno; Srce mi izgara iz dubine moje duše/ neka žar vatre moje ne zgasne*).

Zaranjanje u metafizičke dubine osjetilnoga svijeta utiskuje ontološki pečat postojanju svega (*Na krilima vjetra sreća Sulejmanova odjezdi/a neistina pred lavovskom slavom Iskendera bježi; U ljepoticu za kojom žudiš ako bi se zagledao/lica što ga soluf krasi, tad bi se nagledao*). Osluškiivanje pulsacije nutrine (*Na sijelu gdje se znanje kazuje i bohem gozbuje/nema mjesta da se priče i sjećanja iznose*) izjednačeno je sa osluškiivanjem vječnosti koja je neprestano prisutna u svijesti, a time i u poetskoj matrici spoznaje o nepreglednosti bespočetne i beskrajne vječnosti i, u isto vrijeme, uniženosti individualnog/ja u odnosu na Zbilju (*Pod njenim nogama da prašina budeš, možda ti kaže draga/stoga se siromah Nihadi za naše skute hvata*), čiji je pečat jasno utisnut u svakodnevnu pojavnost.

Poniranje u tajanstva srca i imaginalnog, osjetljivost u građenju lirskog subjekta koje je nerado 'ja' preplavljeno duhovnom osjetljivošću,

u svim gazelima se predstavlja simbolima poetske rafinirane sufijske imaginacije i jedinstvenih elemenata islamske tradicije. Stoga je razumljivo Nihadijevo asketsko izrugivanje svijetu materijalnog, hipokrizije i prosječnosti kroz alegoriju 'doline uzdaha' kao konačnosti ovozemaljskog življenja (*O srce, ne tragaj pod ovim svodom za onim što prolazi/ne tragaj, jer u njemu ništa mjesta ne drži; Takva je odredba, dva dana gost si u ovoj tekiji/dolaziš, ostanka nema, smiraj ovdje ne traži; Vidi kako trpeći porođajne muke stigoh u dolinu uzdaha/ah, savlada me slabost slatkorječivosti i uzvišenih stremljenja*).

Shodno tome, kosmos ima obilježje vidljivog i osjetilnog svijeta, vremena koje se mjeri, samovolje, sudbine, loše sreće, dok je njegov opozit nevidljivi, savršeni svijet i čista emanacija stvaranja.

Lingvistički znaci sufijske metaforičke ljubavi su koketna ljepotica i njen soluf, gdje zadovoljstvo fizičke ljubavi vezuje osobu za ovaj svijet, a mučenje i koketno odbijanje voljene su u konačnici lijek za patnju koju nosi ljubav prema ovom svijetu (*Sažali se na mene bar jednim svojim pogledom, drznice / u tvom kraju po prašini se vučem poput pijanice; Srce i dušu mi utamničio onaj mrki soluf drage / kada glavom zamahne i obraz svoj otkrije*). Ovi polariteti i različitosti se gube u transcendentnom jedinstvu i načelni su principi sufijske poezije, ali ovdje su oni u ulozi manira, a ne gnostičkog karaktera poezije.

U gazelima su nezaobilazni socijalni motivi koji prožimaju stihove blagom ironijom, a imaju obilježje angažiranog poetskog glasa s etičko-didaktičkom porukom:

*Kad te prekorava rival ograničene magareće prirode
znaj, dok karavane prolaze samo lajanje pasa čuje se!
U rasprave ne ulazim, osim s rivalom nedoličnim
Nihadi, nek on to ne doživi, ako u tome zaslijepim!*

Veliki broj stihova su oblikovani kao sentence objedinjujući u sebi umjetnički i filozofski iskaz i utiskujući u svijest argumentaciju jedne životne spoznaje:

*Ako ti se prilika pruži, ne propuštaj je ko neznalica
kojem keš života prohuji, a hvata se za nadu u sutra.*

***

*Kad u nemar zapadneš, tad ti je život najugodniji
a kad se smrt primakne, spoznaš na čemu si.*

***

*O raju i ne sanjaj, ako se ućoravo u srce gleda
tovariti šepavu i nejaku mazgu samo je nevolja.*

***

*Kad je srce iskreno i krajnje kreposno
ne mjeri se imetak ni novcem ni zlatom.*

Svojom poezijom Nihadi izražava univerzalne istine pažljivo prateći zadate norme poetske strategije divanske poezije 16. st., koja je redovno bila zasjenjena tonovima tesavufske mistike. Stoga se njegova poezija može svrstati u prefinjenu misaonu liriku kojom se intimna iskustva pretaču u filozofske poruke.

ZAKLJUČAK

Društvena zajednica može da *jučer* prepusti prošlosti, tj. zaboravu i nestajanju ili da *danas* postavi u trajanje, to jest da *danas* gleda kao *sutra*, i da se jučer spasi od nestanka i sačuva uz pomoć sjećanja.²³

Kulturno pamćenje redovno obuhvata ličnosti, događaje i djela kojim zajednica pripisuje temeljne vrijednosti. Stoga svi oni divani koji se nalaze na policama biblioteka potvrđuju tekstualnu koherenciju naše kulture pamćenja. Koherenciju pisanih kultura grade između ostalog i rukopisi, koji se na ovakav ili onakav način pozivaju na sve ono što je već zapisano i time variraju konstitutivne mreže smisla. “Tekstualnu koherenciju kulture garantuje ne samo respektabilno oponašanje ili tumačenje tradicije nego bar u jednakoj meri i raznovrsne tačke oslanjanja na to nasleđe.”²⁴

Stoga je egzaktna analiza i interpretacija ove vrste književne baštine i posebnosti njene poetike u okviru šireg kulturnopovijesnog konteksta obaveza istraživača u ovoj oblasti. “Povijest i poetika bošnjačke književnosti može se zasnivati jedino u preferiranju posebnosti kulturalne gramatike književnog identiteta, dragocjenih izrazitosti jedne mikrokulture koja obogaćuje i bosanskohercegovački i širi regionalni književni mozaik.”²⁵ Pronaći ključ koji otključava brave poetike gazela je podvig koji zahtijeva široko i veoma raznovrsno obrazovanje.

²³ J. Asman, nav. dj., 29.

²⁴ Vidi: Marko Juvan, *Nauka o književnosti u rekonstrukciji*, 280.

²⁵ Enes Duraković, “Povijest bošnjačke književnosti – crtež na pijesku?”, *Pregled*, maj-august 2/2009, 16.

Nije onda čudno da se gazeli nerado dubinski tumače i njihov sadržaj detaljno analizira.

Divanska književnost, kao i svaka druga književnost, jeste *memorija kulture*. “Književni diskurs se kao kakav simulakrum (društveno-kulturna reprodukcija, op.a.) približava životnom iskustvu, doživljavanju i pamćenju pojedinaca. Zato književnost možemo smatrati odličnim medijem i repozitorijumom kulturnog pamćenja, takvim koji simulira osetno-spoznajnu kompleksnost konkretnog egzistencijalnog iskustva sveta.”²⁶

***

Slijede Nihadijevi gazeli na perzijskom, njihov prijevod i transkripcija koji će istraživačima koji se bave književnom baštinom biti na uvidu za dalje obrade, analize, interpretacije, kao i valorizaciju u okviru klasičnog poetičkog sistema bošnjačke književnosti, ali i poetičkih sistema šireg regionalnog književnog fundusa.

I (G 12, fol. 4b)
fa’elāton fa’elāton fa’elāton fa’elon (ramal)

زبنای متحرک مداری مطلب	ای دل این چرخ کهنسا بی قراری مطلب
ز جعل رایحه عود قاری مطلب	بد سرشتان نباشند ابد خیر اندیش
پیر شود برف یخ از باغ انداری مطلب	یکدیگر حق پیران جوانان گویند
روزهی به چنین کس سواری مطلب	نخورد باده عشق آنکه نباشد یابی
تا رسی کعبه مقصود فراری مطلب	ناقه وش حمل امانت بکش و مردانه
آیدی ماندنی نیست قراری مطلب	این قدر هست و زین تکیه دو روز مهمان
استرلنگ ضعیف بردن باری مطلب	جنت روضه میندار به دل کوران دید
ورد امید درین روضه بهاری مطلب	به عبث عمر نهادی شد و یکچند بچید

ey del īn čarx-e kohansā bī qarārī matalab
ze benā-ye motaharrek madārī matalab (1)
badsereštān nabāšand abad xeyr andīš]rā[
ze ġa‘l-e rāyehe-ye ‘ūd qārī matalab (2)
yekdīgar haqq-e pīran ġowānān gūyand
por šawad barf [o] yex az bāġ-e andārī matalab (3)
naxorad bāde-ye ‘ešq ānke nabāšad yābī
rūzahī be čonīn kas sowārī matalab (4)

²⁶ M. Juvan, *Nauka o književnosti u rekonstrukciji*, 282.

nāqewaš haml-e amānat bekaš o mardāne
 tā rasī ka‘be-ye maqsūd ferārī matalab (4)
 īn qadar hast o zīn takye do rūz mehmān
 āyadī māndanī nīst qarārī matalab (6)
 ḡannat [o] rouze mapendār be del kūrān dīd
 astar-e lang [o] za‘īf bordan-e bārī matalab (7)
 be ‘abas ‘omr-e nehādī šod o yekčand bečīd
 ward-e omīd darīn rouze bahārī matalab (8)

*O srce, ne tragaj pod ovim svodom za onim što prolazi
 ne tragaj, jer u njemu ništa mjesta ne drži.
 Onima bez čudoređa dobre misli ne dolaze
 tragalac u mirisu uda ne nalazi želje svoje.
 S koljena na koljeno stari mladima o istini kazuju
 priču ne traži u injem okovanom vrtu.
 Ne pije vino ljubavi onaj ko ga ne zatraži
 takvih se prođi i njihovo društvo ne traži.
 Poput deve pod teretom, emanet svoj muški preuzmi
 do željenog cilja kad stigneš, tad o bijegu ne misli.
 Takva je odredba, dva dana gost si u ovoj tekiji
 dolaziš, ostanka nema, smiraj ovdje ne traži.
 O raju i ne sanjaj, ako se učoravo u srce gleda
 tovariti šepavu i nejaku mazgu samo je nevolja.
 Nihadiji zalud život prođe, tek ponešto ubrao je
 stoga ni ti u bašti proljetnoj ne traži cvijetak nade.*

II (G 13, fol. 5a)

fā‘elāton fā‘elāton fā‘elāton fā‘elon (ramal)

دام زلف دلبرم آن مرغ را از پا گرفت	باز امید برز دشت موی صحرا گرفت
دلنوازم بی که طرز شیوه عذرا گرفت	دامن آسا رو به خاک آوردم از شرط ادب
حیفسان شیرین زیانم سوی استغنا گرفت	نگه در وادی غم همدرد زها آمدم
چون زها را اختیارم عشق خیرت زا گرفت	گرچه گونه سربر ارم از گریبان نشاط
میگذشت از نقد وقت وعده فردا گرفت	فرستی داری مکن ضایع که غافل آنکس است
دژه مسکین نهادی دامن مارا گرفت	زیر پایش خاک شو شاید که گوید دلبرت

bāz-e ommīd bar ze dašt-e mū-ye sahrā geraft
 dām-e zolf-e delbaram ān morḡ rā az pā geraft (1)
 dāmanāsā rū be xāk āwardam az šart-e adab
 delnawāzam bī ka[s] tarz-e šīwe-ye ‘azrā geraft (2)

negah dar wādī-ye ġam hamdard zehā āmadam
 heyfsān šīrīn zabānam sūy-e estaġnā geraft (3)
 garče gūne sar bar aram az garībān-e našāt
 čūn zexā rā extiyāram ‘ešq-e xeyrat zā geraft (4)
 forsafī dārī makon zāye‘ ke ġāfel ānkas ast
 mīgozašt az naqd-e waqt-e wa‘de-ye fardā geraft (5)
 zīr-e pāyaš xāk šou šāyad ke ġūyad delbarat
 zarre-ye meskīn nehādī dāman-e mā rā geraft (6)

*Soko nade dograbi iz nizina kose pješčane boje
 onu pticu ulovi u zamku uvojaka drage.
 Poput skuta po zemlji poniknuo sam pun štovanja
 moja draga odabra stazu platonskoga značaja.
 Vidi kako trpeći porođajne muke stigoh u dolinu uzdaha
 ah, savlada me slabost slatkorječivosti i uzvišenih stremljenja.
 Premda sam se izborio od svega što me ophrva
 slabost me obuzela, kad mi je ljubav izbor oduzela.
 Ako ti se prilika pruži, ne propuštaj je ko neznalica
 kojem keš života prohuji, a hvata se za nadu u sutra.
 Pod njenim nogama da prašina budeš, možda ti kaže draga
 stoga se siromah Nihadi za naše se skute hvata!*

III (G 28, fol. 10b-11a) maḥ’ūlo maḥā’elon fa’ūlon (hazaġ)

تکلیف کنارِ خویش نباشد	آزار دل یارِ خویش نباشد
پروردنِ مارِ خویش نباشد	سرکوبِ مدامِ نفسِ بد را
نقدِ کم‌ی عیارِ خویش نباشد	چون زد دلِ صافِ پاکِ رو باشی
بگشتنِ تارِ خویش نباشد	در جانِ سرودِ گرمِ ششتا
افسانه‌گزارِ خویش نباشد	بر مجلسِ علم و بزمِ رندی
در صبحِ خمارِ خویش نباشد	باشد میِ صافِ مفرحِ ذات
بیهوده‌نارِ خویش نباشد	خوب است عطا بر اهلِ ثروت
یکجا خف و نارِ خویش نباشد	آزاده شو از ریا و سمعه
با مرده جوهرِ خویش نباشد	مگر زد ز نیاز در دلِ شب
گل‌گم شده خارِ خویش نباشد	بگذارد دلِ خیالِ اغیار
تشریرِ شرارِ خویش نباشد	سوزد دلم از درونِ سینه
برا رهگذارِ خویش نباشد	مفشان نهادی بزر امید
این غبارِ خویش نباشد	تا جامِ دستت شود خلا

āzār-e del [wo] yār-e xīš nabāšad
 taklīf-e kanār-e xīš nabāšad (1)
 sarkūb-e modām-e nafs-e bad rā
 parwardan-e mār-e xīš nabāšad (2)
 čūn zad del-e sāf [o] pāk rū bāšī
 naqd-e kamī ‘eyār-e xīš nabāšad (3)
 dar ġān sorūd-e garm-e šeštā
 begaštan [ze] tār-e xīš nabāšad (4)
 bar maḡles-e ‘elm o bazm-e rendī
 afsāne gozār-e xīš nabāšad (5)
 bāšad mey-e sāf mofarreh-e zāt
 dar sobh xomār-e xīš nabāšad (6)
 xūb ast ‘atā’ bar ahl-e sarwat
 bīhūde [?] sār-e xīš nabāšad (7)
 āzāde šou az riyā wo som‘e
 yekḡā xaf o nār-e xīš nabāšad (8)
 magar zad ze niyāz dar del-e šab
 bā morde ḡouhar-e xīš nabāšad (9)
 bogzārad del-e xiyāl-e aḡyār
 gol gom šode xār-e xīš nabāšad (10)
 sūzad delam az darūn-e sīne
 tašrīr-e šarār-e xīš nabāšad (11)
 mafšān nehādī bazr-e ommīd
 bar rāhgozār-e xīš nabāšad (12)
 tā ḡām [be] dast šawad xalā‘
 īn [?] ḡobār-e xīš nabāšad (13)

*Srca sam ranjenoga a ni prijatelja nemam
 niti imam da o nekom brinem svom.
 Za dušu sklonoj zlu dovoljna je kazna
 da se ne brine ni za svog dušmana.
 Kad je srce iskreno i krajnje kreposno
 ne mjeri se imetak ni novcem ni zlatom.
 U duši odjekuje topla pjesma tara od šest struna
 nema potrebe da se u tome išta mijenja.
 Na sijelu gdje se znanje kazuje i bohem gozbuje
 nema mjesta da se priče i sjećanja iznose.
 Samo vino prečisto koje dušu razgaljuje
 koje jutrom ne ostavlja iza sebe mahmurne.
 Da imućni darivaju prirodno je
 ali to ne znači da je na ime krvarine.
 Oslobodi se licemjerstva i himbe svakovrsne
 da se ne postane i vatra i zlo u jednome.
 Kad osjetiš noću da te život stisne*

zar ćeš dopustiti da ti srce obamre?
 Odagnaj od sebe svaku misao o drugome
 da ne vehneš ko ruža što bez trna je!
 Srce mi izgara iz dubine moje duše
 neka žar vatre moje ne zgasne!
 Nihadi, ne razbacuj sjeme nade
 možda na tvom putu i ne nikne!
 Čvrsto drži čašu dok se ne isprazni
 i sve se u prašinu ne pretvori!

IV (G 45, fol. 15b)

mostaf'elon mostaf'elon fa'ūlon (rağaz)

جلده نماید گران سمنبر	باشد ریاضِ سینه منور
بادِ هوا شیرِ فَرِّ سکندر	بر باد میرفتِ بختِ سلیمان
زلفِ معطرِ خا معنبر	بجر و پریشانِ عقلِ دلم آن
ماند شب و روز دو دیده بر در	فرقتِ بآن محبوبِ برمن این
بر آتش افتد مثل سمندر	سودایی عشقِ آن مه بصد جان
آبِ رخ این محبوبِ زیور	این جعدِ مشکینش الله الله
طرفِ عذارش گر میکند سر	ببندِ دل جانِ زلفِ سیهفام
مفتون که رویِ فغفور قیصر	غنچه دلارام شوخِ رعنا
در دام افتاد چون مورِ کمتر	مسکینِ نمادی با زلفِ حالت

bāšad riyāz-e sīne monawwar
 ḡalde nomāyad garān samanbar (1)
 bar bād mīraft baxt-e soleymān
 bād-e hawā šīr-e farr-e sekandar (2)
 bahr o parīšan 'aql [o] delam ān
 zolf-e mo'attar [wo] xā[1]-e mo'ambar (3)
 ferqat be ān mahbūb bar man īn
 mānad šab o rūz do dīde bar dar (4)
 soudā-ye 'ešq-e ān meh be sad ḡān
 bar ātaš oftād mesl-e samandar (5)
 īn ḡa'd-e meškīnaš Allāh Allāh
 āb-e rox-e īn mahbūb zīwar (6)
 band-e del [o] ḡān zolf-e siyah fām
 taraf-e 'ezāraš gar mīkonad sar (7)
 gonče-ye delārām-e šūx-e ra'nā
 maftūn ke rū-ye faḡfūr [o] qeysar (8)

meskīn nehādī bā zolf-e hālat
dar dām oftād čūn mūr-e kamtar (9)

*Kada ti prsa budu ko perivoji obasjani
i poljana što se skupocjenim jasminom okiti.
Na krilima vjetra sreća Sulejmanova odjezdi
a neistina pred lavovskom slavom Iskendera bježi.
Potpuno sam zbunjenog i srca i uma
zbog onog solufa i bena ambrom namirisanoga.
Rastanak od voljene ostavi me u potpunosti
danju noću očiju prikovanih za kapije.
Ovako strasna ljubav prema onoj ljepotici
ko salamandera će mnoge u vatru natjerati.
Allah Allah, onaj uvojak mošusni
i znoj s lica najljepši su drage moje ukrasi.
Srce i dušu mi utamničio onaj mrki soluf drage
kada glavom zamahne i obraz svoj otkrije.
Pupoljak usana one moje voljene lijepe drznice
opčinio bi careve kineske i kraljeve rumelijske.
Tako je jadtog Nihadija solufom oduševljenje
navelo u zamku ko bijedni mrav da upadne.*

V (G 60, fol. 19b)

fā'elāton fā'elāton fā'elāton fā'elon (ramal)

از مکاید هر چه می بیند تحمّل باید ش	هرکرا از مسقطِ ما دارِ غربت آید ش
رنجشِ ركبِ غبارِ راهِ خاطر تا ید ش	تا رسد سر منزلِ مقصود آسایش کنند
وقتِ مرگ داند قبیح حال انگشت خاید ش	آنکه بر غفلت گذارد روز شب عمر عزیز
بیند او آن غنیمت رو به زلف آراید ش	شاهد مطلوب اگر بر طرف او گردد نظر
رهگذار کاروانی دان همان سگ لاید ش	گر کند طعنه رقیب خرسرشت ده مره
ای نحدادی چون کنم کور نشد آزماید ش	من زبان بستم همه الا رقیب نا سزا

har ke rā az masqat-e mā dār-e ġorbat āyadaš
az makāyed har če mībīnad tahammol bāyadaš (1)
tā rasad sar manzel-e maqsūd āsāyaš konad
ranġaš-e rakb-e ġobār-e rāh xāter tā yadaš (2)
ānke bar ġaflat gozārad rūz [o] šab 'omr-e 'azīz
waqt-e marg dānad qabīh hāl angošt xāyadaš (3)
šāhed-e matlūb agar bar taraf-e ū gardad nazar
bīnad ū ān-e ġanīmat rū be zolf ārāyadaš (4)

gar konad ta‘ne raqīb-e xar serešt dah mare
rahgozār-e kārwānī dān hamān sag lāyadaš (5)
man zabān bastam hame ellā raqīb-e nā sazā
ey nehādī čūn konam kūr [?] našod āzmāyadaš (6)

*Kome dopadne da kao prognanik u tuđinu zapadne
izdržati mora svaku spletku i poniženje!
Kad stigneš tamo kud si naumio, tad odmori
sve muke i prašina s puta tebe će da osnaži.
Kad u nemar zapadneš, tad ti je život najugodniji
a kad se smrt primakne, spoznaš na čemu si.
U ljepoticu za kojom žudiš ako bi se zagledao
lica što ga soluf krasī tad bi se nagledao.
Kad te prekora rival ograničene magareće prirode
znaj, dok karavane prolaze samo lajanje pasa čuje se!
U rasprave ne ulazim osim s rivalom nedoličnim
Nihadi, nek on to ne doživi, ako u tome zaslijepim!*

VI (G 61, fol. 19b)
fā‘elāton fā‘elāton fā‘elāton fā‘elon (ramal)

پا برهنه راه عشق افتاده ام دیوانه وش	سوخته شد دل شمع منت دلبرا پروانه وش
صد دل جان پیچد دان زلف معنبر شانه وش	مرغ جان پروانه حال رخت مفتون شد
در سر کویت به خاک افتاده ام مستانه وش	هال ما یک نظره شفقت کن ای شوخ زمان
تا که بسینی مزرع عالم فستادم دانه وش	خوار مش مار ای گرفتارِ هوایِ نفسِ دون
دانه ئی را گر تأمل می کنی بر دانه وش	حاصل آمد صد هزاران خوشه فصل کمال
چون نهادی عارف کامل شوی فرزانه وش	جلمه خلق الله به انصاف اگر با در کمی

sūxte šod del šam‘-e mennat delbarā parwānewaš
pā berahne rāh-e ‘ešq oftādeam dīwānewaš (1)
morğ-e ġān parwāne-ye hāl-e roxat maftūn šod
sad del [o] ġān pīčad dān zolf-e mo‘ambar šānewaš (2)
hāl-e mā yek nazre-ye šafqat kon ey šūx-e zamān
dar sar-e kūyat be xāk oftādām mastānewaš (3)
xār mašomār ey gereftār-e hawā-ye nafs-e dūn
tā ke bīnī mazra‘-e ‘ālam fotādām dānewaš (4)
hāsel āmad sad hazāran xūše-ye fasl-e kamāl
dāneī rā gar ta‘ammol mīkonī bar dānewaš (5)
ġomle xalqollāh be ensāf[ī] agar bā dar kamī
čūn nehādī ‘āref-e kāmel šawī farzānewaš (6)

*Draga moja, zahvalno mi srce sažeženo poput leptira
bosonog hodim putem ljubavi poput zaluđenika.
Srce mi je očarano zbog svjetlosti lica tvoga
i potpuno je slomljeno zbog tvog solufa mošusnoga.
Sažali se na mene bar jednim svojim pogledom, drznice
u tvom kraju po prašini se vučem poput pijanice.
O ti koji dušu sklonu zlu u okove stavljaš, ne unizi me
ko najmanje zrnce palo po zemlji, kad vidiš me.
Iz jednog zrna isklasalo je žitno klasje što je prerodilo
kakvim sjemeno zrnce vidiš, takvo ćeš i biti zrno.
Sve je Bog stvorio u svojoj pravednosti, pa i ono najmanje
ako to spoznaš, savršeni mudri znalac postaćeš poput Nihadije.*

VII (G 88, fol. 26a)

fā'elāton fā'elāton fā'elāton fā'elon (ramal)

خاطرم آید که ز تن زلفِ دلّی مرقع بر کنم	آرزویِ دل اگر در راهِ عشقت سر کنم
میگذارد عمرم این سودایِ زلفِ عنبر کنم	جان آمد بر لب و ماند از حیاتم یک رمق
شاهدِ مطلوبِ ما میگو چرا در بر کنم	نبرتم کردن قران عکس مرمام دایما
من کجا باشم چو گنجشک جنگ با ازدر کنم	زلفِ پیچاپیچ آن دلدار بندِ عقل و دل
مستِ مدهوشی ندیدم پاش تا بر سر کنم	آرزومندم بسی تا که سیاهی شد سفید
لیک یعنی غافل از خودکی سخن باور کنم	هر کرا دیدم که دعوا عاقل هشیار زد
عالمِ دنیا نگوید قدرم این برتر کنم	عاقل آن باشد که لافِ دانش و تقوی برد
شرِ بلایا دانا فانا خواهش کمتر کنم	آتشِ عشقی نهادی سوخت در کانونِ دل

ārzūy-e del agar dar rāh-e 'ešqat sar konam
xāteram āyad ke ze tan zalf-e dalq-e moraqqa' bar konam (1)
ḡān āmad bar lab o mānd az hayātam yek ramaq
mīgozārad 'omram īn soudā-ye zolf 'ambar konam (2)
nabtaram kardan qerān 'aks-e marāmam dā' eman
šāhed-e matlūb-e mā mīgū[yad] čerā dar bar konam (3)
zolf-e pičapič-e an deldār band-e 'aql o del
man koḡā bāšam čū gongēšk ḡang bā azdar konam (4)
ārzūmandam basī tā ke seyāhī šod safīd
mast-e madhūšī nadīdam pāš tā bar sar konam (5)
har kerā dīdam ke da'wā 'āqel [o] hošyār zad
līk ya' nī ḡāfel az xod key soxan bāwar konam (6)
'āqel ān bāšad ke lāf-e dāneš o taqwā borad
'ālem-e donyā nagūyad qadram īn bartar konam (7)
ātaš-e 'ešqī nehādī sūxt dar kānūn-e del
šarar-e zāyā rā nā fānā x^wāhaš kamtar konam (8)

Želja srca mi je da na put ljubavi zakoračim
 iako znam da ću iskrpljeni ogrtač da ponese.
 Duša na usnama, a od života mi tek malo ostalo
 život mi proteče u čežnji za solufom ambrom namirisano.
 Pusteni ukras priljubiti oduvijek je ono čemu težim
 onaj za kojim žudim posvjedočit će, zašto da tajim.
 Zamršeni soluf ove moje dragane okova mi i srce i um
 osjećam se poput vrapca u borbi sa sokolom.
 Toliko me je čežnja obuzela sve dok crnilo ne pobijeli
 sav zanesen ništa ne vidjeh, sav utonuo u rasplinutosti.
 Kad vidim da neko prigovore ima za umna i razborita
 očigledno je neznanica kome se povjerenje ne poklanja.
 Istinski znalac je ko se znanjem može pohvaliti i vjerom uzdržati
 onaj ko poznaje ovaj svijet – da je bolji od drugih ne veli.
 Nihadi je u svojoj ljubavi sagorio po zakonima srčanim
 čije iskre čine požar koji ne prolazi, to je sve što želim.

VIII (G 89, fol. 26ab)

fā'elāton fā'elāton fā'elāton fā'elon (ramal)

من نیا سودم دمی گهی دار د نیا آمدم	گر چه میدان عمر چسپد زاد عقبا آمدم
حاصل عمرم تلف شد زره ئی از کوی یار	بر سرما جا نکرده این تمنا آمدم
چون قلم پرگار این دوران سرگردان شدم	خواهش دل سر نشد سردم به ی ک با آمدم
آدم از نیستی کردم ظهورات عجب	محو شد جسم ضعیفم گر برد سرما آمدم
عرصه گاه هست بسی کردم نمادی جلده	کوشش بی فایده از نبسم پا آمدم

man nayāsūdān damī gahī dār-e donyā āmadam
 gar če meydān-e 'omōr čīd zād-e 'oqbā āmadam (1)
 hāsel-e 'omram talaf šod zarre[ī] az kū-ye yār
 bar sar-e mā ġā nakarde īn tamannā āmadam (2)
 čūn qalam pargār-e īn dourān-e sargardān šodam
 xāhaš-e del sar našod sar dam be yek bā[r] āmadam (3)
 āmadam az nīstī kardam zohūrāt-e 'aġīb
 mahw šod ġesm-e dā'īfam gar bard sarmā āmadam (4)
 'arsegāh hast basī kardam nehādī ġelde-ye
 kūšašam bī fāyede az nabsam pā āmadam (5)

Spokoj nisam oćutio otkako sam na ovaj svijet došao
 i premda sam život izabrao, k'o smrtnik sam na njeg došao!
 Život mi je uništen zbog jedne praške s kuće moje drage
 u mojoj glavi nema druge misli, samo jedna želja je.

*Pošto sam postao pisaljka ovog kruga uvrnutoga
nijednog trena nijedna želja srca moga nije ispunjena.
Iz ništavila dođoh, čuda se razna izdešavaše
moje slabašno tijelo nestade i hladnoća me obuze.
Nihadi, mnogo toga učinih na meraji ove ledine
sav moj trud bez koristi je, moja priča ispričana je.*

IZVORI

Divan-i Nihadi, Ms. Diez A. Octav 94, Staatsbibliothek zu Berlin.
M. E. Kadić, *Tarih-i Enveri*, GHB R. 7302.

LITERATURA

- Asman, Jan, *Kultura pamćenja. Pismo, sećanje i politički identitet u ranim visokim kulturama*, prev. Nikola B. Cvetković, Prosveta, Beograd 2011.
- Babinger, Franz, *Osmanlı tarih yazarları ve eserleri*, trans. Coşkun Üçok, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara 1982.
- Čelebija, Evlija, *Putopis: odlomci o jugoslovenskim zemljama II*, prevod i komentar H. Šabanović, Svjetlost, Sarajevo 1957.
- Duraković, Enes, “Povijest bošnjačke književnosti – crtež na pijesku?”, *Prehled*, maj-august 2/2009.
- Filipović, Nedim, “Vakufnama Mustafa-bega, bosanskog sandžak-bega, iz 1555.”, *Vakufname iz Bosne i Hercegovine (XV i XVI vijek)*, Orijentalni institut u Sarajevu, Sarajevo 1985, 105-110.
- Hammer-Purgstall, Joseph, *Geschichte der Osmanischen Dichtkunst bis auf unsere zeit II*, Pesth, C. A. Hartleben, 1836-38.
- Handžić, Mehmed, *Književni rad bosansko-hercegovačkih muslimana*, Državna štamparija, Sarajevo 1933.
- Handžić, Mehmed, “Nihadi”, *Glasnik IVZ III/1935*, br. 12, 534-537.
- İpekten, Haluk et al., *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara 1988.
- Juvan, Marko, *Nauka o književnosti u rekonstrukciji*, Službeni glasnik, Beograd 2011.
- Kadrić, Adnan “Tajanstveni Nihadi: pjesnik hronograma na mostu Mehmed-paše Sokolovića u Višegradu”, *Beharistan*, jesen-zima 2011, br. 16, 29-49.
- Korkut, Derviš, “Obnova natpisa na Sokolovića mostu u Višegradu”, *Glasnik Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine*, 41, sv. II, Sarajevo 1929, 115-120.
- Nametak, Fehim, *Divanska književnost Bošnjaka*, Posebna izdanja XXI, Međunarodni centar za mir, Sarajevo 1997.
- Nametak, Fehim, *Katalog arapskih, turskih, perzijskih i bosanskih rukopisa GHB*, sv. IV, London-Sarajevo 1998.

- Pertsch, Wilhelm, *Die Handschriften – Verzeichniss der türkischen Handschriften der königlichen Bibliothek zu Berlin*, Berlin 1889.
- Stewart-Robinson, James, “The Ottoman Biographies of Poets”, reprinted from *Journal of Near Eastern Studies*, Vol. XXIV, Nos. 1&2, 1965, Center for Near Eastern and North African Studies, No 5, The University of Michigan, Ann Arbor, Michigan.
- Sureyya, Mehmed, *Sicill-i Osmani*, C. IV, Istanbul 1315/1898.
- Šabanović, Hazim, *Književnost Muslimana BiH na orijentalnim jezicima*, Svjetlost, Sarajevo 1973.
- Tuman, Mehmet Nail, *Tuhfe-i Naili: Divan Şairlerinin Muhtasar Biyografileri*, Bizim Büro Yayınları, Ankara 2001.
- Türk Edebiyatı Tarihi*, Cilt II, T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınlar, Ankara 2006.

ZABORAVLJENI SARAJEVSKI PJESNIK NIHADI:
PERZIJSKI GAZELI IZ BERLINSKOG RUKOPIISA DIVANA

Sažetak

Pjesnik ranog perioda, Muhamed Karamusić Nihadi kasno je zapažen u kulturološkim istraživanjima. O njegovom *Divanu*, čiji je jedini prijepis u Berlinu, u književnohistorijskim osvrtima date su vrlo oskudne informacije i bez ozbiljnijih istraživanja njegove poetike. Ovaj rad je upravo na tragu valorizacije njegovih gazela na perzijskom jeziku, što bi trebalo da bude doprinos kulturnom sjećanju kao socijalnoj obavezi i koji podsjeća na ono šta ne smijemo da zaboravimo. Svaki gazel kao poetsko-sinkretička cjelina i sofisticirana forma divanske poezije sam za sebe je prostor sjećanja, jer tradicijski uvijek prenosi obilje informacija o višestoljetnoj kulturi zajednice i to ne lokalne već one koja ima univerzalne kosmičke vrijednosti – uvijek u sjenci mističkih promišljanja i imperativa *pamti i sačuvaj univerzalne ljudske vrijednosti* kao obrazac transtemporalnog kulturalnog pamćenja.

FORGOTTEN POET NIHADI FROM SARAJEVO:
PERSIAN GHAZALS FROM BERLIN MANUSCRIPT OF DIVAN

Summary

As a poet from the early period, Mustafa Karamusić Nihadi drew scholarly attention of our cultural researchers relatively late in comparison. Only fragmental and scatchy accounts were given in sources

and literature on him and his *Divan*, the only surviving copy of which is preserved in Berlin; his poetics remain largely unstudied. The aim of this article is to offer an evaluation of his Persian ghazals as a befitting contributing to our history of cultural memory so not to forget what we must not forget. Each ghazal as a poetical and stylistic unit in its sophisticated divani form is a place of recollection which traditionally conveys abundant information about a several centuries long cultural community that was not only local but universal in its outlook, upholding cosmical values. It is always in the shade of mystical tendencies and imperative to remember and preserve universal human values as a pattern of transtemporal cultural memory.

Key words: cultural memory, poetics, Nihadi, ghazals, Persian language.